

к. арх. **О.С. Зубричев, Т.О. Муха,**
*Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка*

ПРО ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ УТВОРЕНЬ В УМОВАХ ІСТОРИЧНОЇ ЗОНИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Анотація: розглянуті основні напрямки формування рекреаційних утворень в умовах історичної зони населених пунктів, виявлені заходи, що забезпечують цілісність історичного середовища в умовах розвитку історичного населеного пункту.

Ключові слова: рекреаційні утворення, історична середовище, історико-генетичний аналіз.

Вступ. Стан історичної частини населених пунктів України характеризується наявністю таких тенденцій, як відродження і розвиток національних традицій планування й забудови, збереження та адаптація до сучасних умов архітектурно-містобудівної спадщини.

В історичних містах сконцентрована велика кількість пам'яток архітектури та містобудування, головним завдання яких є підпорядкування собі функціональних та конструктивно-технічних вимог. Постає проблема збереження художніх якостей забудови, відродження гармонійності міського середовища та ландшафтного оточення, так як населений пункт завжди знаходиться в процесі розвитку та оновлення і крім фізичного зростання населених пунктів, періодично відбувається їх внутрішня трансформація в екорекреаційне середовище.

Огляд основних джерел досліджень і публікацій. Загальні питання з теорії й історії архітектури і містобудування, просторової організації площ і комплексів, що приєднуються до них, освітлені в роботах Ю.С. Асєєва, М.В. Баранова, А.В. Буніна, Т.Ф. Саваренської, Н.Ф. Гуляницького, А.В. Іконнікова, Н.Л. Жарикова, Г.Н. Логвіна, В.А. Лаврова, П.А. Раппопорта, В.А. Шкварикова. Аналіз сучасних проблем реконструкції проведений Л.В. Андрєєвим, М.М. Андросовим, А.А. Давидовою, В.К. Косточкіним, В.Н. Кутуковим, В.А. Лавровим, Є.В. Михайловським, Ю.В. Ранінським, О.А. Швидковським. Загальним питанням методики реконструкції пам'яток архітектури і містобудування присвячені роботи І.Е. Грабаря, С.Н. Давидова, М.А. Ільїна, В.А. Лаврова, П.Н. Максимова, Є.В. Михайловського.

Основний матеріал. Історичні населені пункти є територіями концентрації архітектурно - містобудівної спадщини (історичні центри, вулиці,

квартали, площі, архітектурні ансамблі, залишки давнього планування та забудови, окремі архітектурні споруди) та зазвичай являються рекреаційними, науковими та культурними центрами [1].

Історичні населені пункти з цінною архітектурно-містобудівною та історико-культурною спадщиною повинні залишатися, насамперед, центрами історико-культурної рекреації і туризму. Тому максимальне збереження в історичних населених пунктах традиційного міського середовища повинне розглядатись як найважливіший містоутворюючий фактор при визначенні шляхів їх перспективного розвитку.

Основою формування рекреаційних утворень в умовах історичної зони населених пунктів має бути історико-генетичний аналіз, що включає:

- вивчення історичної зони населеного пункту з позицій системного аналізу взаємозв'язків його елементів на всіх містобудівних рівнях – міста, ансамблю, будинку;

- визначення закономірностей розвитку просторових співвідношень об'ємів та мас, особливостей художніх форм ансамблів і комплексів історичного населеного пункту;

- розробку системи місторежуючих та охоронних заходів як історично обумовленої категорії, що органічно витікає з самої задачі

- гармонійного розвитку архітектурного вигляду історичного населеного пункту, як цілісної художньої форми [2].

Згідно з Законом «Про охорону культурної спадщини» з метою захисту традиційного характеру середовища, окремих пам'яток і ансамблів навколо них повинні встановлюватися зони охорони пам'яток: охоронні зони, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару [4]. При проектуванні рекреаційних утворень в умовах історичної зони населених пунктів повинні передбачатися заходи, що забезпечують цілісність історично сформованих ансамблів, порядок використання будівель, запобігання втраті видових перспектив і спотворенню силуетних абрисів. Важливою складовою історичного середовища являється так звана фонові історична забудова, що є традиційним оточенням пам'яток архітектури та цінної забудови. Вона представлена переважно малоповерховими житловими будинками, які за технічним станом і рівнем комфорту в більшості випадків не відповідають сучасним вимогам. Крім того, для фонові історичної забудови характерні несприятлива демографічна структура, спотворення внутрішнього і зовнішнього вигляду будівель [6].

В якості основних методичних підходів з формування рекреаційних утворень в умовах історичної зони населених пунктів повинні бути:

- комплекс попередніх комплексних різнопланових досліджень;

- включення в розробку плану охорони аналізу археологічних, історичних, архітектурних, економічних, соціологічних та інших даних;
- визначення основних напрямів реконструкції і необхідних для цього юридичних, адміністративних і фінансових заходів;
- забезпечення гармонійного поєднання історичних кварталів з містом у цілому;
- визначення споруд, які потребують особливого захисту, тих, охорона яких здійснюється в певних умовах, і споруд, знесення яких допускається лише у виняткових випадках;
- документування існуючого стану перед будь-яким втручанням;
- громадське обговорення проектів реконструкції історичної забудови;
- забезпечення збереженості та утримання споруд у належному стані;
- пристосування нових функцій і мереж інфраструктури до специфіки історичних міст.

Збереження історичного планування і забудови, забезпечення перспективної еволюції населеного пункту на основі спадкоємності як загальної функціональної, планувальної і композиційної побудови, так і місцевих архітектурно-художніх традицій є найважливішим при реалізації усіх заходів формування рекреаційних утворень в умовах історичної зони населених пунктів [9].

Таким чином, рекреаційна територія при неправильному її використанні досить швидко втрачає своє значення і стає малоприсадною для відпочинку. Потік відпочиваючих направляєтся в інші місцевості, які також проходять весь цикл рекреаційної дегресії. Найнебезпечніші масові відвідувачі в тих місцях, де є особливо цінні природні комплекси, пам'ятки природи і т.п. Щоб цього не відбувалось, архітектори повинні проводити велику роботу з функціонального зонування різних територій, особливо в місцях масового відпочинку на території та поблизу історичних міст. Необхідно якомога точніше визначити, виходячи з фізико-географічних умов місцевості, допустиме для неї максимальне навантаження [8].

Крім того, в даний час застосовуються спеціальні практичні заходи охорони природи рекреаційних територій. Вони спрямовані на регулювання чисельності відвідувачів і режиму їх поведінки, на оптимальне розміщення споруд служби відпочинку (доріг, житлових корпусів, господарських споруд і т.п.). Цим завданням відповідають створювані державні національні парки і природно-охоронні шляхи, що прокладаються. Приваблюючи туристів, національні парки тим самим "відтягують" їх від приміських лісів, луків, водойм та інших подібних місць, яким "дикий" туризм завдає значних збитків. Отже, у справі раціонального використання рекреаційних територій найважливішими є такі умови: по-перше, регулювання чисельності відвідувачів

і режиму їх поведінки; по-друге, охорона цих територій від неправомірних організацій і осіб, які забезпечують лікування, відпочинок і туризм.

Недостатньо поінформовані про вимоги охорони природи, вони нерідко неправильно розміщують споруди, архітектура яких до того ж порушує ландшафтну цілісність території, нераціонально з точки зору інтересів охорони ландшафту прокладають дороги і т.п. Дотримання відповідних науково обґрунтованих норм і правил забезпечує невизначено довге використання ландшафтів для лікування і відпочинку, дозволить зберегти їх рекреаційну цінність.

Висновок. Історична забудова не тільки забезпечує своєрідність історичних ареалів населених пунктів, а ще й впливає на характер нових рекреаційних утворень, їх просторових співвідношень, що забезпечують спадкоємність архітектурного розвитку поселень, що обумовлено сукупністю природних умов (клімат, особливості природного ландшафту), містоутворюючих факторів (функціональна та планувальна структура, організація внутрішнього та зовнішнього руху), архітектурно-художніх особливостей (цінність та стилістика забудови) та культурологічних аспектів (історико-інформаційна база).

Література:

1. Кодін В.О. Основи реконструкції історичних міст. Навчальний посібник / В.О. Кодін. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 172 с.
2. Бевз М.В. Досвід та проблеми збереження історичної архітектурної спадщини / М.В. Бевз // Наукова праця. Ред. М. Бевз. – Львів: ТВФ Фабрика І. Левинського, 1995. – 50 с.
3. Андреев Л.В. Основы реконструкции исторического города. Курс лекцій / Л. В. Андреев. – М.: Изд. МАРХИ, 1982. – 53 с.
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини» Відомості Верховної Ради України, 2000 р. № 39, ст. 333; 2002 р. № 16, ст. 17.
5. Методичні вказівки до організації самостійної роботи при вивченні курсу «Основи реконструкції історичних міст» / Уклад. В.О. Кодін. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 10 с.
6. Осиченко Г.О. Методичні основи реконструкції композиційних структур історичних міст / О.Г. Осиченко // Містобудування та територіальне планування: Науково-технічний збірник. – К.: КНУБА, 2005. – Вип. 22. – С. 230 – 241.
7. Тетиор А.Н. Устойчивое развитие / А.Н. Тетиор // Устойчивое проектирование и строительство. – М.: РЭФИА, 1998. – 310 с.
8. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

9. Шулик В.В. Методологічні проблеми формування регіональних рекреаційних систем (на прикладі Полтавської області): дис. канд. арх.: 18.00.01 / Шулик Василь Васильович. – Полтава, 2001. – 191 с.

Аннотация

Рассмотрены основные направления формирования рекреационных образований в условиях исторической зоны населенных пунктов, обнаружены мероприятия, обеспечивающие целостность исторической среды в условиях развития исторического населенного пункта. Ключевые слова: рекреационные образования, историческая среда, историко-генетический анализ.

Abstract

The basic directions of formation of recreational structures in terms of the historical areas of settlements, revealed measures to ensure the integrity of the historic environment in terms of historical settlement. *Keywords*: Recreational formation, historical environment, historical and genetic analysis.